

NEDERLANDERS & DUURZAAM REGEERAKKOORD

EVELIEN BOONSTOPPEL

26-06-2017

Terwijl de Amerikaanse president Trump de stekker uit het klimaatakkoord van Parijs heeft getrokken, blijven de verwachtingen in Den Haag hooggespannen. De roep in de samenleving om een duurzaam regeerakkoord is groot en breed gedragen. Maatschappelijke organisaties, bedrijven, wetenschappers: allemaal verlangen ze dat het nieuwe kabinet klimaatverandering stevig aanpakt en ruimtebaan maakt voor duurzame initiatieven.

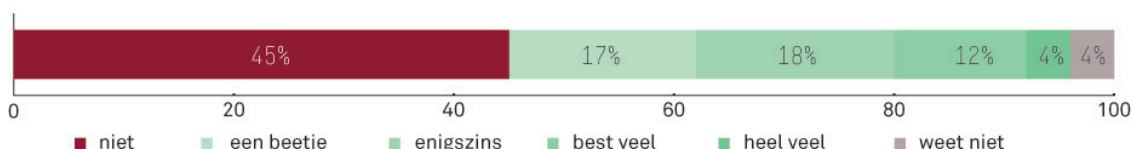
Maar wat vinden Nederlanders eigenlijk van deze oproep tot een duurzaam regeerakkoord? Hoe belangrijk vinden zij dit thema in vergelijking met andere actuele onderwerpen, zoals migratie en gezondheidszorg? Speelde dit thema een rol bij de partijkeuze van de afgelopen verkiezingen? En staan zij achter mogelijke voorgestelde duurzame maatregelen, zoals een vleestax en een heffing op CO₂?

DUURZAAMHEID BEÏNVLOEDT PARTIJKEUZE VAN 1 OP DE 6 NEDERLANDERS

Voor 16% van de Nederlanders die hebben gestemd, speelde het thema duurzaamheid een (best) grote rol in de partijkeuze voor de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen (zie figuur 1). Voor vrijwel iedereen geldt dat in positieve zin. Zij hebben bijvoorbeeld alleen partijen in overweging genomen die aandacht aan duurzaamheid besteden. Ook hebben zij gekeken naar de ideeën in de partijprogramma's om te komen tot een duurzamere wereld.

“We moeten op een gegeven moment echt andere (duurzame) beslissingen gaan nemen dus gestemd op de partij die dit hoog in het vaandel heeft. Komt er hopelijk in ieder geval een beetje van terecht”.

Niet verrassend zijn het vooral de stemmers op GroenLinks waarbij het thema duurzaamheid een rol speelde en de stem op de partij mede bepaalde. Ook voor stemmers op D66 speelde dit thema mee in de keuze voor de partij.

FIGUUR 1. In hoeverre speelde het thema duurzaamheid mee in uw partijkeuze voor de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart 2017? (n=889, gewogen resultaten)

Voor bijna de helft (45%) speelde het thema duurzaamheid helemaal niet mee in de keus voor hun

partij. Dit gold voornamelijk voor PVV stemmers en voor stemmers op 50 Plus.

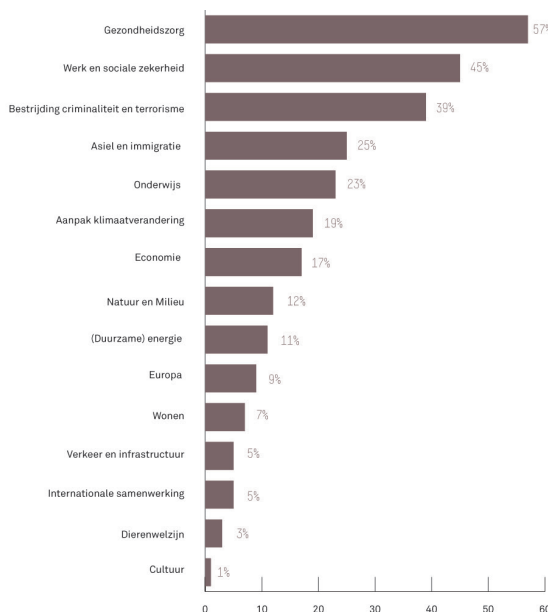
ZORG, WERK EN TERRORISME BELANGRIJKSTE THEMA'S NIEUW REGEERAKKOORD

Duurzaamheid heeft voor 1 op de 6 Nederlanders dus een rol gespeeld tijdens de verkiezingen. Maar hoe belangrijk is dit thema volgens Nederlanders met het oog op afspraken die het nieuwe kabinet moet maken? Vindt de oproep voor een duurzaam regeerakkoord van onder andere bedrijven en wetenschappers gehoor in de samenleving?

Niet helemaal. Gevraagd naar welke onderwerpen volgens Nederlanders centraal moeten komen te staan in het regeerakkoord, zien we dat duurzaamheid geen topprioriteit heeft. Niet duurzaamheid, maar zorg, werk en criminaliteit zijn volgens Nederlanders de belangrijkste onderwerpen waarover afspraken moeten worden gemaakt (zie figuur 2). Gezondheidszorg staat op het prioriteitenlijstje van 57% van de Nederlanders, gevolgd door werk en sociale zekerheid (45%) en de bestrijding van criminaliteit en terrorisme (39%).

ASIEL EN MIGRATIE BUITEN TOP 3

Op enige afstand van deze top drie volgt asiel en immigratie. Volgens een kwart van de Nederlanders (25%) behoort dit tot de drie belangrijkste thema's waarover afspraken moeten worden gemaakt. Deze bevinding is opvallend en komt niet overeen met eerder onderzoek uitgevoerd door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Dit trendonderzoek laat zien dat Nederlanders immigratie en integratie sinds 2015 als de grootste uit-

FIGUUR 2. Wat zijn volgens u de drie belangrijkste thema's waar het nieuwe kabinet afspraken over moet maken in het regeerakkoord? (max. 3 kiezen) (% genoemd) (n=1108, gewogen resultaten).

1 Dekker, de Ridder, van Houwelingen & van den Broek, 2016. COB Burgerperspectieven 2016-4. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2016/Burgerperspectieven_2016_4

daging van Nederland zien¹. Het was tevens dit onderwerp waar de onderhandelingen tussen VVD, CDA, D66 en GroenLinks tot tweemaal toe over struikelde (zie box hieronder). Onder stemmers op de PVV hoort dit onderwerp wel tot de belangrijkste onderwerpen, al vinden zij gezondheidszorg en de strijd tegen criminaliteit en terrorisme nog belangrijker.

GROENLINKS EN MIGRATIE

Jesse Klaver hield zijn poot stijf tijdens de formatiegesprekken met VVD, CDA en D66. Vanuit moreel oogpunt kon GroenLinks volgens Klaver simpelweg niet akkoord gaan met de voorgestelde afspraken rondom de opvang van vluchtelingen. Migratie bleek dus het struikelblok te zijn bij de onderhandelingen. Maar hoe belangrijk is migratie eigenlijk voor de GroenLinks-stemmers? Was dit thema het waard om de kans op meeregeren te laten stranden? Als we af moeten gaan op de prioriteiten die ze stellen bij het maken van een regeerakkoord, dan lijkt het antwoord nee. De stemmers op deze partij hebben een duidelijke voorkeur voor drie thema's. Gezondheidszorg (57%), de aanpak van klimaatverandering (46%) en werk en sociale zekerheid (39%) zijn de belangrijkste onderwerpen waarover volgens hen afspraken moeten worden gemaakt. Onderwijs, natuur en milieu en de bestrijding van criminaliteit en terrorisme volgen op afstand. Pas daarna volgt asiel en immigratie. 1 op de 5 GroenLinks kiezers (20%) heeft dit doel in zijn top 3 van beleidsprioriteiten. Daarmee hechten zij relatief gezien zelfs een minder groot belang aan dit thema dan stemmers op andere partijen (25%). Dit is ook zo wanneer we PVV stemmers buiten beschouwing laten. Op het eerste oog lijkt het dus alsof GroenLinks zijn 'groene' ambitie heeft opgeofferd voor een onderwerp dat eigenlijk geen topprioriteit heeft volgens haar kiezers.

1 OP 5 VINDT AANPAK KLIMAATVERANDERING BELANGRIJK THEMA REGEERAKKOORD

Hoewel duurzame issues het dus moeten afleggen tegenover andere uitdagingen, betekent dit niet dat Nederlanders dit onderwerp niet belangrijk vinden. Met name de aanpak klimaatverandering verdient aandacht: 1 op de 5 (19%) Nederlanders ziet dit als één van de drie belangrijkste onderwerpen waarover afspraken moeten worden gemaakt.

Daarmee is het onderwerp belangrijker dan andere, meer conventionele thema's, zoals verkeer en wonen. Ook heeft het volgens veel Nederlanders een grotere prioriteit dan afspraken over Europa en de economie. Als we kijken naar welk thema Nederlanders als eerste keuze aanvinken, dan kiest men zelfs vaker voor de aanpak van klimaatverandering (8%) als topprioriteit, dan voor onderwijs (6%).

Klimaatverandering staat dus op de kaart, maar er zijn wel grote verschillen tussen kiezers op verschillende partijen. Zo staat dit thema bij bijna de helft van de GroenLinks stemmers in de top 3 van beleidsprioriteiten, maar doet het voor stemmers op de PVV nauwelijks ter zake. Slechts 4% van de stemmers op deze partij vindt de aanpak van klimaatverandering één van de drie belangrijkste onderwerpen voor het regeerakkoord.

MEESTE NEDERLANDERS TEGEN BELASTINGVERHOOGING CO2

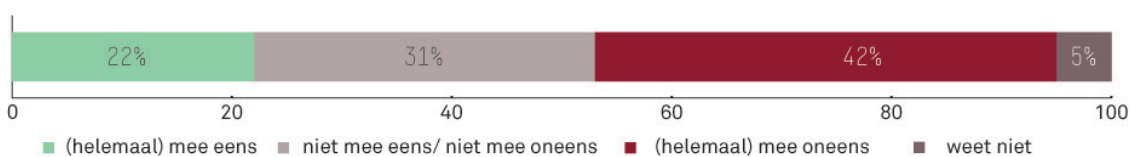
Een veelgehoord voorstel om klimaatverandering tegen te gaan, is het extra belasten van het gebruik van luchtvervuilende grondstoffen zoals olie en gas. Hoe staan Nederlanders hier tegenover? Accepteren zij dat vervuilende stoffen als benzine duurder worden middels een heffing? Nee. De meeste Nederlanders (43%) zijn het niet eens met de stelling dat de belasting op het gebruik van brandstoffen die de lucht vervuilen omhoog moet. 1 op de 5 (22%) is het wel eens met deze voorgestelde maatregel.

NEDERLANDERS: MENS HOOFDSCHULDIGE AAN ONTSTAAN KLIMAATVERANDERING

In een eerdere peiling hebben we gevraagd naar de opvattingen van Nederlanders over klimaatverandering². Hieruit blijkt dat de meeste Nederlanders zich wel zorgen maken over klimaatverandering, maar dat zij zich persoonlijk niet schuldig voelen voor het ontstaan ervan. Tegelijkertijd erkennen zij wél dat de mens hoofdschuldige is aan het broeikaseffect door de hoge CO₂ uitstoot - iets waar de meeste klimaatwetenschappers het ook wel over eens zijn. Klimaatverandering is volgens de meeste Nederlanders dan ook niet 'slechts' het gevolg van de natuur die zijn werk doet. Een minderheid van de Nederlanders onderschrijft deze stelling. Daarnaast gelooft men ook dat men een bijdrage kan leveren in het tegengaan van klimaatverandering door keuzes in het dagelijkse leven.

Wanneer we kijken naar onderlinge verschillen tussen Nederlanders, dan springt vooral het verschil tussen lager en hoger opgeleiden in het oog. Hoger opgeleiden zijn over het algemeen bezorgder en voelen zich schuldiger over het ontstaan van klimaatverandering. Ook erkennen zij vaker dan laagopgeleiden dat de mens hoofdschuldig is aan klimaatverandering. Ondanks deze pessimistische opvattingen, hebben hoger opgeleiden tegelijkertijd wél meer geloof in de eigen bijdrage. Lager opgeleiden zijn minder bezorgd over klimaatverandering, maar ook passiever: zij zijn er minder van overtuigd dat ze zelf steentje kunnen bijdragen aan tegengaan van klimaatverandering. Ook de overtuiging dat het simpelweg de natuur is die zijn werk doet, is groter onder lager opgeleiden (hoewel ook onder deze groep slechts een minderheid deze opvatting deelt).

² Deze peiling was onderdeel van een grotere peiling onder 1593 Nederlanders voor het onderzoek 'Nederlanders & de Wereld 2016' (Carabain, Boonstoppel, Hulsen & van Douwen, 2016). <http://kaleidosresearch.nl/download/2016/12/Nederlanders-de-wereld-2016.pdf>

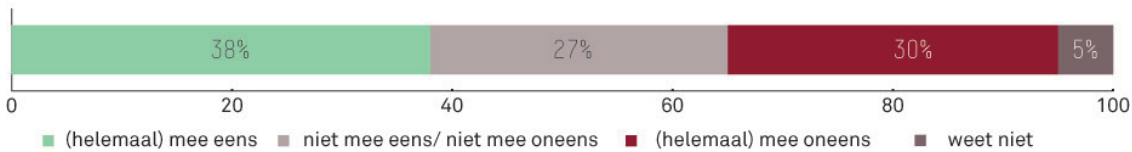

FIGUUR 3. De belasting op het gebruik van brandstoffen die de lucht vervuilen – zoals benzine – moet omhoog. (n=1108, gewogen resultaten)

4 OP 10 NEDERLANDERS BEREID MEER TE BETALEN VOOR VLEES

Niet alleen het gebruik van luchtvervuilende grondstoffen is belastend voor het milieu, ook bij de productie van vlees komt veel CO₂ vrij. Om de vleesconsumptie (en daarmee de CO₂ uitstoot) te beperken, zijn sommige partijen voor een belasting op het eten van vlees, de zogenaamde ‘vlees-tax’. De bereidheid onder Nederlanders om meer

te betalen voor vlees, is groter dan die voor een belastingverhoging op het gebruik van brandstoffen. Bijna 4 op de 10 (38%) zegt bereid te zijn meer te betalen voor vlees. Tegelijkertijd zegt 3 op de 10 hiertoe niet bereid te zijn. Een even grote groep heeft geen uitgesproken mening hierover. Het is duidelijk dat de meningen over een vleestax verdeeld zijn, maar dat er zeker ook groep is die die maatregel ondersteunt.

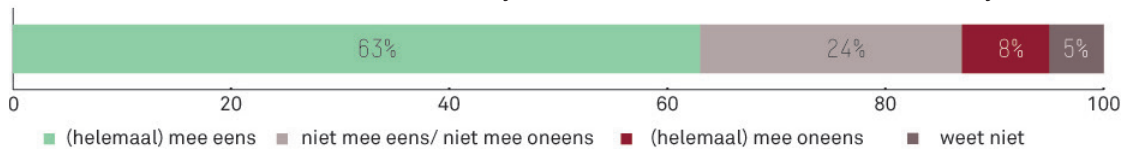

FIGUUR 4. Ik ben bereid meer te betalen voor vlees. (n=1108, gewogen resultaten)

OVERHEID MOET MVO STIMULEREN

Eén van de oproepen in de aangeboden petitie voor een duurzaam regeerakkoord, is dat de overheid Nederlandse bedrijven in het buitenland moet stimuleren om maatschappelijk verantwoord te ondernemen (MVO). Onderschrijven

Nederlanders deze oproep? Ja. Ruim 6 op de 10 Nederlanders (63%) is van mening dat de Nederlandse overheid ervoor moet zorgen dat Nederlandse bedrijven die zakendoen in het buitenland, rekening houden met mens en milieu. Slechts 8% vindt dit niet noodzakelijk.

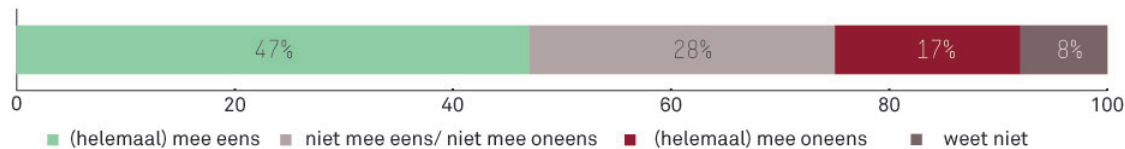

FIGUUR 5. De Nederlandse overheid moet ervoor zorgen dat Nederlandse bedrijven die zakendoen in het buitenland, rekening houden met mens en milieu. (n=1108, gewogen resultaten)

BIJNA HELFT NEDERLANDERS WIL MINISTER VOOR KLIMAAT EN ENERGIE

Al eerder spraken energiebestuurders en hoogleraren zich uit voor het aanstellen van een minister van klimaat en energie³. Deze minister zou zich bezig moeten houden met het verduurzamen van het Nederlandse energiesysteem (de zogenaam-

de energietransitie) en de invoering van een klimaatwet. Ook Nederlanders denken dat er in het nieuwe kabinet een plek moet zijn voor een minister van klimaat en energie. Bijna de helft (46%) vindt dit een goed idee, 17% denkt hier anders over. Zij zijn het (helemaal) oneens met de stelling.

FIGUUR 6. Het nieuwe kabinet heeft een minister voor klimaat en energie nodig. (n=1108, gewogen resultaten)

TEGENGAAN KLIMAATVERANDERING IS VERANTWOORDELIJKHEID VAN OVERHEID

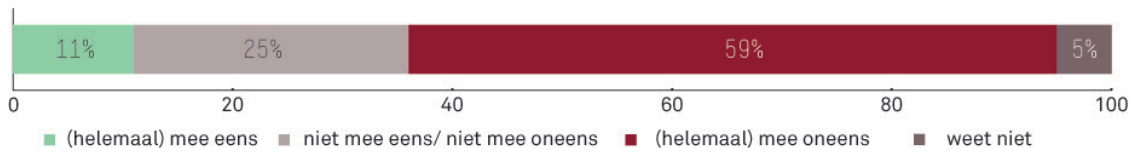
“De vervuiler betaalt” is een veel gehoord credo als het gaat om de vraag wie klimaatverandering moet aanpakken. Het merendeel van de uitstoot van CO₂ wereldwijd komt op het conto van landen als China en de VS⁴. Hoewel Nederland het Europees gezien slecht doet op gebied van schone energie, is ons land in vergelijking met die grootverbruikers - in absolute zin – slechts een kleine vervuiler. Ziet men de aanpak van klimaatveran-

dering derhalve wel als een verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid? Ja. Slechts 1 op de 10 (11%) is van mening dat de aanpak van klimaatverandering géén verantwoordelijkheid is van de overheid. Een veel grotere groep (59%) verwerpt echter de stelling dat het helpen tegengaan van klimaatverandering níet de verantwoordelijkheid is van de Nederlandse overheid. Met andere woorden: zij zien wel degelijk een rol weggelegd voor de overheid.

³ AD. (2016, 26 oktober). Bedrijven willen minister klimaat en energie. <http://www.ad.nl/nieuws/bedrijven-willen-minister-klimaat-en-energie-a71fb789/>

Duurzaam nieuws. (2017, 14 maart). We hebben een Minister van Klimaat en Energie nodig. <http://www.duurzaamnieuws.nl/we-hebben-een-minister-van-klimaat-en-energie-nodig/>

⁴ Dekker, P., Den Ridder, J., Van Houwelingen, P., & Van den Broek, A. (2016). COB Burgerperspectieven 2016-4 (Continu Onderzoek Burgerperspectieven). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. <http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2016-trends-in-global-CO2-emissions-2016-report-2315.pdf>

FIGUUR 7. Het helpen tegengaan van klimaatverandering is niet de verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid. (n=1108, gewogen resultaten).

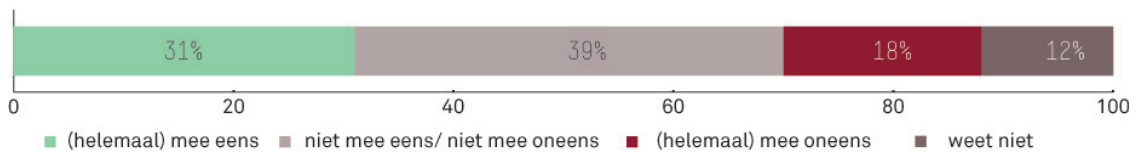
3 OP 10 NEDERLANDERS VINDEN DAT SDGs CENTRALE PLEK MOETEN KRIJGEN IN REGEERAKKOORD

De aanpak van klimaatverandering is onderdeel van de nieuwe ontwikkelingsagenda van de VN die in september 2015 ondertekend is door 193 landen, waaronder Nederland. Deze agenda bestaat uit 17 doelen die mondiale problemen (zoals armoede en ongelijkheid in de wereld) tegen moeten gaan. Deze duurzame ontwikkelingsdoelen heten voluit de Sustainable Development Goals, maar worden vaak afgekort naar SDGs. In de afspraken is - meer dan voorheen - aandacht voor de aanpak van klimaatverandering en duurzaamheid.

In hun petitie pleitten ruim 400 maatschappelijke organisaties en bedrijven dat deze SDGs centraal

zouden moeten komen te staan in het nieuwe regeerakkoord. Deze doelen zouden het ijkpunt moeten zijn voor een integraal beleid dat grote wereldwijde uitdagingen als duurzame energie, armoede, ongelijkheid en klimaatverandering in samenhang aanpakt.

Zijn Nederlanders het daarmee eens? 3 op de 10 (31%) onderschrijven de stelling dat de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN centraal moeten komen te staan in het nieuwe regeerakkoord, 1 op de 5 (18%) is het hier niet mee eens. Ruim de helft heeft geen uitgesproken mening of weet het niet zo goed. Dat is niet gek, aangezien uit een andere vraag blijkt dat slechts 8% van de Nederlanders op de hoogte is van wat de SDGs zijn⁵.

FIGUUR 8. De duurzame ontwikkelingsdoelen (SDGs) van de Verenigde Naties moeten centraal komen te staan in het nieuwe regeerakkoord. (n=1108, gewogen resultaten)

SAMENVATTING

Voor 1 op de 6 Nederlanders die hebben gestemd afgelopen maart, speelde het thema duurzaamheid een (best) grote rol in hun partijkeus. Zij namen bijvoorbeeld alleen partijen in overweging die hier aandacht aan besteden. Vooral de kiezers op GroenLinks en op D66 hebben zich laten leiden door dit thema. Voor bijna de helft van de kiezers speelde duurzaamheid geen enkele rol.

Met het oog op het nieuwe regeerakkoord, verliest duurzaamheid het van enkele andere topprioriteiten zoals de zorg en de aanpak van criminaliteit. Toch springt de aandacht voor de aanpak van klimaatverandering in het oog. Als het gaat om belangrijke onderwerpen voor het nieuwe regeerakkoord, volgt klimaatverandering op

slechts korte afstand van traditioneel populaire thema's als onderwijs en immigratie. Bovendien krijgt dit onderwerp een groter belang toegedicht dan bijvoorbeeld Europa en economie. Daarnaast vindt bijna de helft van de bevolking dat het nieuwe kabinet een minister van klimaat en energie nodig heeft.

De meeste Nederlanders erkennen dat de Nederlandse overheid een verantwoordelijkheid heeft om klimaatverandering te helpen tegengaan. Ook moet het bedrijven die zakendoen in het buitenland stimuleren om rekening te houden met mens en milieu. Maatregelen die de burger zelf raken zijn minder populair. Een minderheid is voor een prijsverhoging van vlees en een extra toeslag op het gebruik van luchtvervuilende grondstoffen.

⁵ Zie ook Boonstoppel, E. (2017). *Nederlanders & de SDGs*. Amsterdam; Kaleidos Research.

Achtergrond
In opdracht van Kaleidos Research/ Stichting NCDO heeft Kantar Public van 8 t/m 14 mei 2017 gegevens verzameld onder Nederlanders. In totaal deden 1.109 Nederlanders uit het TNS NIPObase panel aan het onderzoek mee (netto respons 72%). Deze respondenten vormen - na weging op geslacht, leeftijd, opleiding, gezins grootte en Nielsen regio - een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.